

"Vaikuttavuuden kääntäminen indikaattoreiksi on vaikeata"

*Opetus- ja kulttuuriministeriön kansliapäällikön **Anita Lehikoisen** mielestä ammatillisen koulutuksen vaikuttavuus tulee selkeimmin esiin siinä vaiheessa, kun valmistunut siirtyy työelämään ja tarjoaa työnantajalleen koulutuksessa hankkimaansa osaamistaan. Mutta millä tavalla mitata sitä?*

– Vaikuttavuuden kääntäminen indikaattoreiksi on tavattoman vaikeata. Suurinta vaikuttavuutta voidaan arvioida vasta hyvin pitkän aikavälin jälkeen, Lehikoinen pohtii.

Ammatillisen koulutuksen pitkän aikavälin vaikuttavuutta mitattaessa joudutaan pohtimaan monia kysymyksiä. Miten koulutus onnistuu vastaamaan työelämän tarpeisiin? Täyttääkö se laadullisesti ja määrällisesti asetetut tavoitteet?

– Yksilön kannalta koulutuksen vaikuttavuus voi ilmentyä sitä kautta, että

onnistuuko hän työllistymään tai ovatko hänen jatko-opintovalmiutensa riittävät.

– Mutta vaikuttaako koulutus esimerkiksi siihen, että jokin ala lähtee tai ei lähde kasvuun? Tällaisten kysymysten ratkaisemisessa emme ole Suomessa päässeet kovin pitkälle. On toki sanottava, ettei siihen ole kyetty muuallakaan.

Koulutuksen vaikuttavuudella on luonnollisesti merkitystä koulutuksen suunnitteluun tai rahoituksen liittyvään päätöksentekoon. Sellaisesta ammatillisen koulutuksen osalta parhaiten tunne-

– Toisen asteen koulutuksen rakenteellinen uudistus laskee kokonaisopiskelijamäärää, koska opintojen suorittaminen tehostuu ja opintoajat lyhenevät, Anita Lehikoinen sanoo.

taan tuloksellisuusrahoitus. Vaikuttavuuden voi arvioida sisältyvän useampiinkin tuloksellisuutta mittaaviin indikaattoreihin.

– Työllistyminen on paljon käytetty indikaattori, mutta sitäkin on tällaisina aikoina pakko problematisoida. Kun meillä on elinkeinorakenteissa tapahtumassa niin suuri murros, niin työllistyminen ei välttämättä kerro koulutuksen vaikuttavuudesta tai osuvuudesta mitään.

– Jos toimiala hiipuu alta pois, on tietenkin mahdotonta työllistyä. Paras esimerkki sellaisesta on koko elektroniikkateollisuuden klusteri, joka on kokenut ly-

hyessä ajassa todella valtavan murroksen, Lehikoinen kuvailee.

Hyödyt työelämässä ovat vaikuttavuutta

Ammatillisen koulutuksen vastuualueen johtaja **Mika Tammi-Lehto** opetus- ja kulttuuriministeriöstä muistuttaa, ettei koulutus vain vastaa työvoima- tai osaamistarpeisiin. Parhaimmillaan koulutetut pystyvät tuomaan työelämään uusia käytäntöjä ja sitä kautta kehittämään sitä.

– Tämä rooli kasvaa tulevaisuudessa entisestään. Vaikuttavuutta tullaan mittaamaan entistä enemmän siitä näkökulmasta, että mitä positiivisia hyötyjä koulutus työelämässä aiheuttaa, Tammilehto toteaa.

Ammatti- ja toimialarakenteiden muutosten keskellä eivät yrityksetkään välttämättä pysty hahmottamaan, millaista osaamista ne tarvitsevat juuri tänään tai viiden vuoden päästä. Tammilehdon mielestä koulutuksella olisi nyt hyvä mahdollisuus lähteä ottamaan vahvempaa yhteiskunnallista roolia osaamisen, kilpailukyvyyn ja hyvinvoinninkin kehittämisessä.

Kun vaikuttavuutta lähestytään tehokkuuden näkökulmasta, tarkasteltaviksi nousevat myös opintojen läpäisy ja keskeyttäminen.

– Kuinka hyvin opiskelijat saadaan sille ja kuinka hyvin heistä pystytään huolehtimaan? Kykenevätkö he eteneään tutkinnon perusteissa asetettujen tavoitteiden mukaisesti? Tammilehto pohdiskelee.

– Laatu on tärkeä näkökulma, joka kytkeytyy kaikkiin näihin tekijöihin. Laatupalkintoakin voi pitää jonkinlaisena vaikuttavuuden mittarina. Toki se on vapaaehtoinen ja koskee vain pientä osaa koulutuksen järjestäjistä.

Tammilehto muistuttaa vielä ammatiosaamisen näytöistä, jotka mittaavat konkreettisesti ammattiosaamista. Näytöperusteinen arviointi, näytöt, on yksi vaikuttavuuden ja laadun kannalta oleellinen väline, jolla voidaan varmistua siitä, että koulutuksessa on saavutettu asetetut tavoitteet.

Arviointiosaaminen yhteen keskuksen

Koulutuksen ja korkeakoulujen arvioinnit tuottavat tärkeää tietoa koulutuspoliittisen päätöksen teon ja ohjauksen tueksi. Arviointitieto tukee paikallista, alueellista ja valtakunnallista kehittämistyötä, jolla parannetaan koulutuksen laatua, opiskelijoiden oppimista sekä opetustoimen henkilöstön työtä.

Ulkopuolisella koulutuksen arvioinnilla saadaan riippumatonta tietoa, jota ei ole saatavissa viranomaistyönä. Sillä luonnollisesti kyetään tukemaan myös koulutuksen vaikuttavuutta.

Tätä arviointia ovat suorittaneet viime kevääseen saakka Koulutuksen arviointineuvosto ja Korkeakoulujen arviointineuvosto. Opetushallitus on laatinut oppimistulosten arviointeja.

– Ammattiosaaminen muodostaa koulutuksen vaikuttavuuden kovan ytimen, Mika Tammilehto toteaa.

Hallitusohjelman mukaisesti maahamme on perustettu toukokuussa Kansallinen koulutuksen arviointikeskus, johon on koottu edellä mainittu arviointitoiminta. Näin osaaminen kootaan selkeämmäksi, tehokkaammaksi ja vaikuttavamaksi kokonaisuudeksi.

– Arviointiosaaminen on meillä varsin korkealla tasolla. Se on kansainvälisestikin sellaiseksi tunnustettu, Anita Lehtikoinen mainitsee.

– Ei meillä ole mitään hätää sen suhteen ollut. Mutta tulevaisuuden tarpeita ajatellen yksi vahvempi yksikkö on parempi kuin kolme toisistaan kuitenkin aika lailla irrallaan olevaa toimijaa.

Vaikka arvioinnin kohteet ovat toimielimillä olleetkin erilaisia, työhön liittyä paljon yhteistä metodiosaamista ja tietopohjaa. Kokoamalla porukka yhteen saatutetaan monia synergiaetuja, joista yksi on se, että koulutusjärjestelmää voidaan katsoa kokonaisuutena ja katvealueilta välttyään.

– Tiedämme, että meillä on vaikeuksia erilaissa nivelkohdissa ja niiden hoitamisessa.

Lehikoisen mukaan viimeaikaiset arvioinnit – niin kansalliset kuin kansainvälisetkin – ovat havahduttaneet siihen tosiasiaan, että osaamistasoomme on ilmaantunut rapautumisen merkkejä. Meidän 15-vuotiaamme eivät olekaan ihan yhtä hyviä lukutaidossa, äidinkiessä, matematiikassa tai luonnontieteissä kuin aikaisemmin.

– Jos emme tee mitään, osaamisen heikentyminen siirtyy paikattavaksi toiselle asteelle ja mahdollisesti vielä kolmannellekin asteelle. Nyt kun voimat on koottu yhteen, voimme reagoida kokonaisvaltaisemmin arvioinnin tuloksiin.

Kansainvälisyys luo uskottavuutta

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus on virasto, jossa on korkeakouluasioita varten oma jaostonsa. Lehikoinen sanoo sen johtuvan siitä, että korkeakoulupuolella ovat eurooppalaiset standardit ja menettelytavat,

joihin myös Suomi on sitoutunut.

– Se tunnustettu asema, mikä meidän Korkeakoulujen arviointineuvostollamme on tällä hetkellä, tulee tässäkin rakenteessa säilymään.

Korkeakoulujen arviointineuvosto on osallistunut kansainväliseen yhteistyöhön arvioimalla joidenkin eurooppalaisten yliopistojen laadunhallintajärjestelmiä. Tällaisia kansainvälisiä toimeksiantoja on tarkoitus jatkossakin ottaa jossain määrin vastaan. Kysyntää suomalaiselle arviointiosaamiselle riittää kaikilla koulutustasoilla.

Pienelle maalle ja sen koulutusjärjestelmälle on kansainvälisyys välttämätöntä uskottavuuden säilyttämiseksi. Sen takia Suomi on osallistunut aktiivisesti OECD:n jäsenmaiden yhteisiin tutkimusohjelmiin, sekä kouluikäisten PISA:an että aikuisten PIAAC:iin.

Hallituksen esityksessä arviointikeskuksen perustamiseksi todetaan, että perustamisella korostetaan ja selkeytetään arviointitoiminnan riippumatonta ja itsenäistä asemaa. Lehikoisen mielestä ei ole lähtökohtaisesti hyvä, että sama organisaatio sekä päättää osaamisen tavoitteista että arvioi siinä onnistumista.

Opetushallitus on toki onnistunut osaamisen arvioinneissaan erinomaisesti, mutta arvioinnin uskottavuuden kannalta on kaksoisrooli ollut ongelmallinen.

Millaisia odotuksia ja toiveita opetus- ja kulttuuriministeriöllä on arviointikeskuksen toimintaa kohtaan? Lehikoisen mukaan tärkeintä on se, että nyt saadaan kootusti yhdestä paikasta paljon arviointitietoa käyttöön.

– Meille muodostuu tietynlaisia aikasarjoja siitä, miten eri osaamistulokset kehittyvät. Pystymme myös vertailemaan, mitkä siellä ovat esimerkiksi väestöryhmien, koulujen ja oppilaitosten väliset erot.

– Ja ennen kaikkea seuraamme tuloksia riittävän systemaattisesti. Kertyvän tietopohjan perusteella on sitten hyvä lähteä kehittämään koulutus- ja tutkintojärjestelmiä, Lehikoinen arvioi.

Koulutukseen tulossa mullistavia muutoksia

Suomalaisessa ammatillisessa koulutuksessa tapahtuu lyhyen ajan sisällä jopa mullistavia muutoksia. Hallituksen rakennepoliittisen ohjelman mukaisesti toisen asteen koulutuksen rakenteellinen uudistus astuu vaiheittain voimaan vajaan kolmen vuoden sisällä.

– Työelämän vaatimukset kasvavat ja muuttuvat koko ajan nopeammin. Kun resurssiperusta väistämättä niukkenee, on koulutuksen palvelukyky kyettävä turvaamaan vähemmällä kuin aikaisemmin, selittää Mika Tammilehto uudistuksen lähtökohtaa.

Rahoitusperusteiden muuttamista koskeva hallituksen esitys annetaan syksyllä. Jatkossa rahoituksen määräytymisessä nousevat ratkaisevaan osaan saavutetut tulokset. Vuoden 2017 alussa järjestämisluvat tullaan uudistamaan.

– Kuluvan vuoden loppuun mennessä täsmennetään ne kriteerit, jotka uusien järjestämislupien hakemiselle tullaan asettamaan.

Kesän alussa saadaan hallitukselta järjestäjärakenteeseen liittyviä linjauksia. Kriteereissä tulee korostumaan koulutuksen vaikuttavuus, mikä on omiaan vahvistamaan myös arvioinnin roolia. Selvää on, että haetaan isompia järjestäjäkokonaisuuksia.

– Tietysti toiveena on, että vahvempien työelämälähtöisten järjestäjien syntymisen kautta myös koulutuksen vaikuttavuus ja laatu paranevat, Tammilehto kiteyttää.

Tutkintojärjestelmän uudistuksesta on keväällä annettu hallituksen esitys. Uudistuksella pyritään vahvistamaan osaamisperusteisuutta. Tutkinnon perusteet rakennetaan työelämän ammattitaitovaatimuksista käsin. Koulutuksen järjestäjille annetaan suurempi vapaus päättää toiminnasta, jolla tavoiteltuun osaamiseen päästään.

– Kun tutkinnot ovat modulaarisia, niin uusia osaamistarpeita voidaan lähestyä tutkinnonosien kautta. Ketteryyttä tuo se, että johonkin tutkintoon voidaan ottaa osia toisesta tutkinnosta.

Markku Tasala

